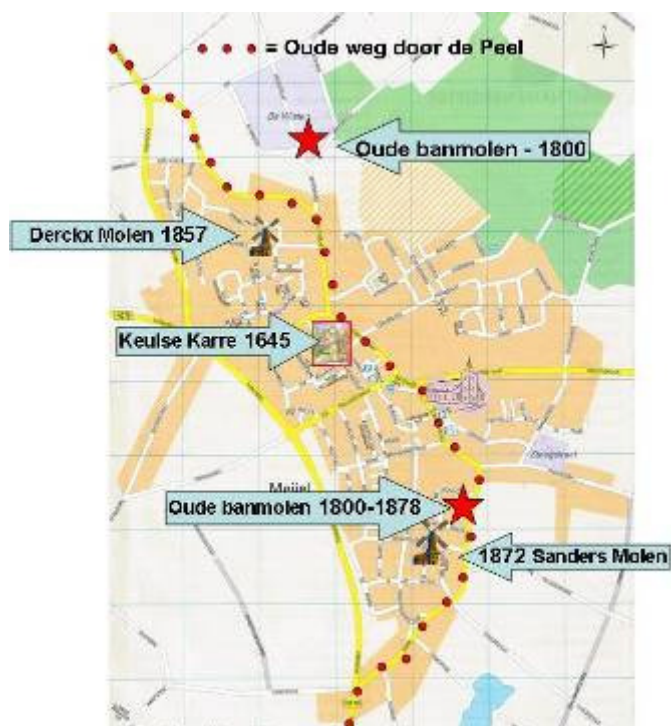

voor 1400: Over de BANMOLEN van Meijel

De oude weg door het hart van de Peel liep eeuwenlang door Meijel. Voerlui en soldaten, gezagdragers en werklieden, ze moesten allemaal over deze zandweg die het hele jaar een begaanbare verbinding vormde tussen het huidige Limburg en Brabant.

Langs deze weg begonnen pioniers zo'n duizend jaar geleden op drie hogere stukken grond het woeste land te ontginnen.

Ze bouwden er hun eenvoudige boerderijtjes, hun herbergen, maar ook de molen om gezamenlijk graan te malen.

Langs deze weg werden in 1857 en 1872 nog twee molens gebouwd, die in 1944 zijn verwoest.

In de veertiende eeuw stond de oudst bekende molen op een hoogte aan de rand van het gebied dat tot 1550 Luttel Meijel heette.

Waar nu het huis staat op de hoek van Kruisstraat en Molenbaan stond de banmolen van Meijel.

Die molen was van veraf door heel de onbegroeide Peel te zien en werd gebruikt als richtpunt. Toen graaf Jacob van Horn in 1515 de grens tussen graafschap Horn en heerlijkheid Weert wilde vastleggen, liet hij van Leveroy een rechte lijn trekken gericht op de Meijelse molen. Hij wist toen precies waar grenspunt de Crommen Paël bij Coppencruijs was.

De oude Meijelse molen was gebouwd op vier muurtjes of teerlingen, het oudste Nederlandse type windmolen, de standaard- of kastmolen.

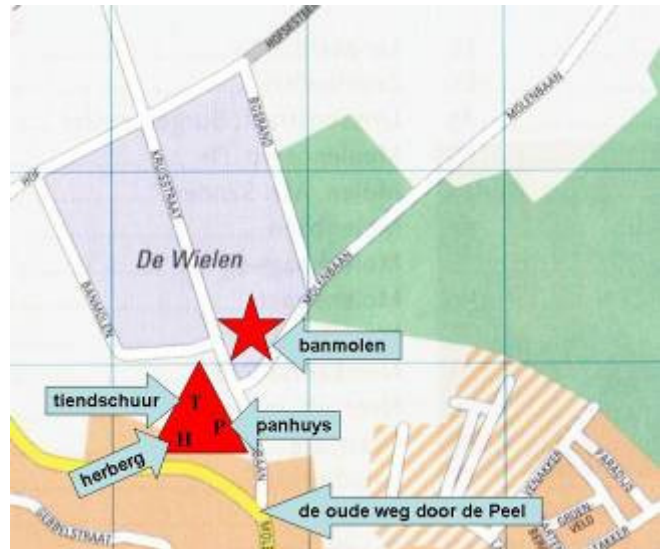
Arnold van Ghoor en Merlo, die tot 1417 heer of eigenaar van vrijheerlijkheid Meijel was, liet de Meijelsen een deel van het koren aan hem betalen. Hij vond, evenals veel andere bezitters van heerlijkheden, dat hij recht op die betaling had. Hij was immers ook heer van de wind boven Meijel waardoor de molenwieken in beweging gezet werden.

De Meijelse boertjes waren waarschijnlijk te arm om de molen goed te onderhouden. Op 25 november 1463, feestdag van St. Catharina, reed Johan van Ghoor, die de vrijheerlijkheid Meijel op

2 februari 1417 van vader Arnold geërfd had, met zijn zoon ridder Willem van Ghoor te paard over de Heerenstraat in Meijel.¹

In herberg Den Swaen overlegden de heren Johan en Willem met schepenen van Meijel over de slechte toestand van de molen.

Ze kwamen overeen, dat de heren eigenaar van de molen zouden worden en dat ze deze voortaan zouden laten opknappen, maar ook dat de Meijelsen nergens anders hun koren mochten laten malen en dat vanwege het onderhoud extra koren geleverd moest worden.

De molen werd een ban- of dwangmolen.

In hun rechten schreven de heren:

'Item soe compt den Heer die coremule toe ende mach trecken tot molster het ses-tiende deil daer op andere plaetsen maer het twe en dertigste wort genoten.'

Andere heren kregen maar het 32ste deel, de Meijelse heren het 16de deel, geen ruim 3% maar ruim 6% van het koren dat aangeleverd werd om gemalen te worden.

De banmolen van Meijel op een kaart getekend in 1591

Voor de restauratie rond 1463 werd de standaard, de grote houden paal die het centrum van de molen vormt, gehaald van de Melenborg bij Roermond.

Daar hadden de heren van Ghoor bij hun bezittingen een groot water waarin een ongezaagde boomstam van wel vijf meter een jaar 'gewaterd' werd. Daarna kon men de boomstam met minder kans op kromtrekken beter verwerken tot een vierkante standaard.

In 1483 en 1500² werden de rechten van de heren door Ridder Jan van Montfort, schoonzoon van Willem van Ghoor, en Gotthart van Drakenfels die gehuwd was met Elisabeth van Montfort, nog eens duidelijk opgeschreven in de Rechten en het Leegerboeck van Meijel en Huis Ghoer:

*'Item der heer van Meyel heeft tot Meijel eijn windtmoelen ende is verpacht vier jaer lanck aengaende op Sint Remeijdsdach tot twee termijnen Jaerlix to Ghoor te leveren xxxj malder roggen.'*³

De molen werd dus op 1 oktober, feestdag van St. Remigius, voor vier jaar verpacht en de molenaar moest daarvoor jaarlijks in twee termijnen koren bezorgen op het kasteel te Neer. Rond 1500 was dat 31 malder, in de zeventiende eeuw oplopend naar 36 malder en later 40 malder rogge per jaar. Een malder was voor molenaar en Meijelse boer van vroeger waarschijnlijk een duidelijke hoeveelheid. Maar een malder is niet eenvoudig in kilo's uit te drukken, het was dan weer de hoeveelheid koren die een boer in een keer mocht aan bieden om te malen, dan weer een vastgestelde hoeveelheid als maalloon.

De molenaar die de molen pachtte, had naast het betalen van 31 malder koren verschillende taken.

Enige bekende molenaars van de oude Meijelse banmolen

Hij moest de molen onderhouden en daar regelmatig rekenschap van af leggen aan de administrateur van de heer.

Hij moest toezien dat er geen fraude gepleegd werd. De boeren mochten het koren pas naar hun schuren brengen, als de belastinginner van de heer de schoven had zien staan en bepaald had welk deel voor de heer was. De heer van Meijel kreeg elke elfde schoof, niet de tiende zoals elders.

De molenaar moest elk jaar ook zorgen dat de schutters die op de Donk de 'papegaay' schoten een ton bier uit het panhuys ofwel de bierbrouwerij kregen. Dat was de bijdrage van de heer van Meijel aan het feest van de Meijelse schutters.

Aan de Meijelsen die turf uit de Peel bezorgden op kasteel Ghoor moest hij ook een ton bier leveren en vijf vat koren, naar oud gebruik tot brood gebakken.

- Thonijs den Mollener voor 1500
- Lemmen den Mollener in 1500
- Ghevert Thonijssen den Mollener knecht 1500
- Henrich de Mollener 1591-1612
- Nelis Janssen den Mulder 1610-1616
- Jan Hendriks de Mulder in 1617
- Gevert Janssen 1620-1623
- Jan Servaes 1623-1632
- Laureyns Cornelissen in 1634
- Jan de Molenaar in 1639
- Nelis Janssen den (ouden) Mulder 1636-1644
- Heijn de Muldere in 1645
- Jan Gevers den Mulder 1651-1665
- Jan (Janssen) den Mulder 1681-1709
- Jan Cornelissen alias Joncker knecht 1683-1687
- Wijlm Driessen knecht in 1712
- Adrian van Lishout 1730-1748
- Anton van Lieshout 1768-1773
- Joseph Clephas 1795-1806
- Adriaan van Lieshoudt in 1803
- Peter Verstraelen in 1826
- Peter Jan Cuppens 1830-1846
- Andries Raemaekers 1862-1867
- Peter Rakels 1862-1873

Op 9 november 1800 joeg een berucht geworden storm door het land. De oude windmolen waaide om en molenaar Joseph Clephas zat even zonder werk.

Maar in 1800-1801 werd de oude windmolen weer opgebouwd, nu echter aan de andere kant van het centrum van Meijel, aan het westelijk deel van het Hagelkruisveld, dicht bij de Hoek.

Marc Crins, die nu de oude Meijelse banmolen in Kessel laat werken als St. Anthoniusmolen, toont hier nog een blok uit de molen met het jaartal '1802'.

Na de grote ruzies onder de Meijelsen rond 1870 gingen steeds minder boeren naar de oude banmolen.⁴

Toen bij die oude molen in 1872 ook nog een stenen windmolen, 'Sanders'Molen', werd gebouwd, zwierden de oude wieken nog maar zelden.

Als we kaarten uit 1843, 1925 en nu vergelijken, kunnen we ongeveer de plaatsen van de twee molens tussen Hagelkruisweg en Hoek aangeven.

De oude banmolen

Sanders'Molen

Eigenaar Jan Truijen verkocht de oude banmolen daarom in 1878 aan molenaar Lodewijk Pennings uit Kessel. In deze plaats is de oude Meijelse molen nog steeds te zien als St. Antoniusmolen, sinds 1926 een monument.

Rond 1935 zie je vanuit de Meijelse kerktoren en over de Schoolstraat Sanders'Molen nog staan in het Hagelkruisveld.

Henk Willems

¹ Schepenbankboek 7, *Deductie van die Limiten ende paelen der Heerlijkheit Meille, 1597*, folio 9, 10, 11, 12, Rijksarchief in Limburg Maastricht, in de paragraaf over 'De molen te Meijel geen onderdeel

van de grens Horn / Weert', voor gegevens over grenszetting 1515, op schriftstelling 1463, molchter, enz.'

In Sch.05.163 (Schepenbankboek 5 Meijel, RAL Maastricht, p. 163) en in andere kopieën van het Reces van Roermond van 10 oktober 1628, zijn gelijke of soortgelijke gegevens vermeld over grenszettingen in 1515 en 1616

² DUL.4026: De *Rechten van de Heren van Meijel* (1483) en *Het Leegerboeck van Meijel en Huis Ghoer* (1500) zijn te vinden in een origineel stuk in Dülmen (Duitsland) in het Archief van de nazaten van de heren van Meijel, daar onder inventarisnummer 4026 volgens Gabriel Wymans 'Inventaire des Archives des Ducs de Croy' (1977). De tekst van de rechten is volledig opgenomen in H.A.E. Willems 'Heren – Rechten – Grondgebied van Meijel' in Medelo nr. 2 Van verleden naar Heden, heemkundevereniging Medelo, 1983. Gedeeltelijk zijn de rechten eerder behandeld door J. Habets, E. Slanghen en anderen. Opgenomen op de website van heemkundevereniging Medelo, onder Archiefbronnen.

³ Dul.4026.001, het Leegerboeck van Meijel en Huis Ghoer:

Rechten van de Heren van Meijel, Item 6 en 5

⁴ Zie *Meijel, bijzonder dorp in de Peel*, 2009, hoofdstuk 30 'Het oude licht tegen het nieuwe licht', p. 190-195